

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Statsvetenskapliga Institutionen

Partiledarbyten och väljarsympatier

En studie av partiledarbytenas effekter på väljarnas partievalueringar i Sverige under åren 1995-2009

Kandidatuppsats i

Statsvetenskap

VT 2011

Anders Fahl

Handledare: Anders Sundell

Antal ord: 9952

Abstract

Uppsatsen bygger på ett resonemang om att partiers närhet och avstånd till varandra är föränderliga. Uppsatsens primära syfte är att undersöka om byte av partiledare i Sveriges riksdagspartier genererar större förändringar i väljarnas avståndsuppfattningar till partierna än annars. Uppsatsen avser också att mäta om partiledarbytenas förändringar är positiva eller negativa och om förändringarna skiljer sig åt för ideologiskt närstående partier.

Undersökningen genomförs med hjälp av statistisk analys av väljarnas partievalueringar. Det empiriska materialet utgörs av SOM-undersökningarna under åren 1995-2009. Avståndsuppfattningar operationaliseras genom väljarnas partievalueringar, alltså frågan om ogillande/gillande av de politiska partierna.

Uppsatsens resultat visar att byte av partiledare har inneburit något ökade förändringar i väljarnas avståndsuppfattningar. Dessa förändringar har både varit mer negativa och mer positiva än de förändringar som normalt äger rum.

Effekter av partiledarbyten skiljer sig åt mellan ideologiskt närstående partier, såtillvida att man inom det borgerliga blocket kan se en generellt ökad förändring i avståndsuppfattningar, medan så däremot inte är fallet inom det rödgröna blocket. I min mätning av förändringarnas riktning fann jag även att partiledarbytenas effekter inom det borgerliga blocket gick i positiv riktning, medan effekterna i det rödgröna blocket var negativa. Att de negativa effekterna inom det rödgröna blocket inte bidrog till generellt *ökade* avståndsuppfattningar förklaras av att förändringarna i övrigt under perioden gick i positiv riktning. För båda blocken innebar riksdagsvalen relativt starka positiva förändringar.

Sökord: avstånd, närhet, partievalueringar, väljare, partiledarbyte

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING	1
2.	TEORI.....	3
2.1	PARTIERNAS KONKURRENSSITUATION.....	3
2.2	PARTILEDARENS ROLL.....	5
2.3	UPPSATSENS TEORETISKA ANTAGANDEN	8
3.	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
4.	METODDISKUSSION.....	10
4.1	HUR OPERATIONALISERAS PARTIAVSTÅND?.....	10
4.2	HUR OPERATIONALISERAS PARTILEDARBYTEN?.....	11
4.3	ANALYSVERKTYG	12
4.3.1	PARTIAVSTÅND.....	12
4.3.2	BESKRIVNING AV KONFLIKTSTRUKTUREN.....	13
4.3.3	FRÅGESTÄLLNING 1.....	14
4.3.4	FRÅGESTÄLLNING 2.....	15
4.3.5	FRÅGESTÄLLNING 3.....	15
4.4	MATERIAL	16
4.5	AVGRÄNSNINGAR.....	18
5.	RESULTATREDOVISNING	20
5.1	PARTIERNAS KONKURRENSSITUATION.....	20
5.2	PARTILEDARBYTE OCH FÖRÄNDRINGAR I KONFLIKTSTRUKTUREN	22
5.3	PARTILEDARBYTE GER POSITIVA FÖRÄNDRINGAR?.....	23
5.4	PARTILEDARBYTE INOM BLOCKEN.....	24
6.	SLUTSATSER.....	28
7.	REFERENSER.....	31
	BILAGA 1. ÖMSESIDIGA PARTIEVALUERINGAR	32

Figurförteckning

Figur 1.	Modell av partiernas konkurrenssituation i förändring	4
Figur 2.	Ömsesidiga effekter av ett partis förflyttning	7
Figur 3.	Den elvgradiga ogillar-gillarskalan	10
Figur 4.	Väljarnas uppfattning om partisystemet	20

Tabellförteckning

Tabell 1.	Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring.	22
Tabell 2.	Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring.....	23
Tabell 3.	Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring rödgröna blocket.	24
Tabell 4.	Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring borgerliga blocket	25
Tabell 5.	Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring rödgröna blocket.....	26
Tabell 6.	Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring borgerliga blocket.	27
Tabell 7.	Bilaga 1. Ömsesidiga partievalueringar mellan de politiska partierna 1995-2009	32

1. Inledning

Introduktion till forskningsproblemet

Att förstå konfliktstrukturen i ett politiskt system är intressant av många skäl. Utifrån tolkningar av den kan kunskap fås om partiernas konkurrenssituationer och de möjligheter som står till buds för partierna i sina försök att nå valframgångar. Det bidrar även till ökad förståelse i forskningen av väljarbeteende. (Oscarsson, 1998, 29) Fröet till uppsatsen såddes genom en debattartikel där dåvarande ordföranden för Centerpartiets ungdomsförbund, Magnus Andersson, och ordföranden för Liberala ungdomsförbundet, Adam Cwejman, skrev att de båda partierna borde slås ihop till ett nytt parti då ”det börjar bli trångt i den svenska partipolitiken”. (Newsmill) Inledningsvis var det intressant att ta reda på om det finns förutsättningar för detta, men för detta krävs att olika frågor besvaras. Hur ska man se på två partiers konkurrenssituation? Vad krävs för att två olika partier med olika ställningstaganden i viktiga sakfrågor plötsligt ska överbrygga sina motsättningar och gå samman till ett nytt parti?

Detta leder in på frågan om partiers närhet till varandra. Det finns nog uppenbara skäl till att ingen, mig veterligen, föreslagit en sammanslagning av exempelvis Vänsterpartiet och Kristdemokraterna eller Socialdemokraterna och Moderaterna. Om partier befinner sig i relativ närhet, eller i omvänd bemärkelse, avstånd från varandra, hur ska man se på detta? Har frågan om närhet slagits fast en gång för alla eller är det fråga om något föränderligt, och i så fall vad är mekanismen bakom dessa förändringar i hur långt ifrån varandra partier befinner sig? Man kan ju tänka sig att Centerpartiet i någon mening var närmare Socialdemokraterna under deras regeringssamarbete 1995-1998 men att Centerpartiet idag är närmare Moderaterna, inte minst för att de ingår i regeringssamarbetet Alliansen. Ideologi är säkert av stor betydelse för valet av samarbetspartners då det oftast är ideologiskt närstående partier som samarbetar med varandra. (Bäck 2003, s. 164) Men om man inte gör tolkningen att Centerpartiet har förändrat sin ideologi i det att de numera samarbetar inom Alliansen och inte med Socialdemokratin, räcker inte nödvändigtvis ideologi som förklaring. Frågan om närhet och avstånd mellan partier är dock mer än bara en fråga om koalitionsarbeten.

En annan viktig aspekt av partiers relativa avstånd till varandra har att göra med politiska stridsfrågor. Partipolitiken förändras ständigt och dagens viktigaste politiska sakfrågor är inte desamma som under tidigare årtionden. Partier som tidigare befann sig i samma läger när den politiska dagordningen var av ett slag, kan sedan befinna sig i motsatt läger när de gamla stridsfrågorna byts ut av nya. Partiernas ideologier ger generellt en fingervisning om vilka positioner de ska inta, men inte nödvändigtvis vad de ska lyfta fram och vad de ska tona ned.

Beslut som berör detta kan nog sägas ligga till stor del i partiledningarnas händer. De måste sätta agendan i partierna och försöka vinna folkets stöd för politiken de för.

Det leder i sin tur in på frågan vilken roll partiledningarna spelar för partiets närhet. En slående förändring, om jag får återknyta till Centerpartiet, är att partiets ledning inte är densamma under 2000-talet som under 90-talet. Det i sig är förstås självklart då partiledare, och övriga i partiledningarna, sällan eller aldrig brukar sitta i så långa perioder. Detta gör dock inte frågan om partiledningarnas roll för politikens utformning, och i förlängningen som konsekvens för partiets närhet och avstånd, mindre relevant.

För att göra frågan om närhet möjlig att undersöka behöver man precisera mer vad man menar med begreppet. Man kan försöka sig på att ge definitiva svar på detta genom att undersöka partiernas ideologier eller inställningar i viktiga sakfrågor för att fånga olika aspekter av vad närhet kan betyda. Utgår man från ideologi eller sakfrågor riskerar man dock att missa väsentliga aspekter av vad närhet kan betyda då kategorierna man använder ofrånkomligen måste bli tämligen ”stela”. Man kan också endast finna svar på det sätt som man ställer frågan och det blir svårt att göra en helhetsbedömning av alla tänkbara möjligheter att bedöma avstånden mellan partier. Att fånga eventuell rörlighet i närhet blir inte heller lätt. Ideologierna lär inte på kort tid förändras på ett lättuppfattligt sätt och hur ska man tolka en eventuell förändring i ett partis inställning till kärnkraft, till frågan om kvotering till bolagsstyrelser eller taket i A-kassan? Det är dock inte min avsikt i denna uppsats. Istället vill jag utgå från väljarnas perspektiv. En av partiernas viktigaste uppgifter är att nå ut till väljarna, vilka i sin tur gör en helhetsbedömning av all den information de uppfattar. Hur väljarna sedan uppfattar partiernas relativa avstånd till varandra ger då en intressantare, och förhoppningsvis mer uttömmande, bild av fenomenet.

I ett försök att knyta ihop resonemanget ovan om partiets relativa avstånd till varandra och om dessa förändras i väljarnas ögon, menar jag följande:

Partiledartillsättningar föregås ofta av interna fraktionsstrider där olika falanger inom partierna kämpar mot varandra. Inte minst anser många bedömare att så var fallet när Håkan Juholt efterträdde Mona Sahlin som partiledare för Socialdemokraterna. (Madestam 2011) Om då väljarna uppfattar en signal om en ny inriktning på politiken vid byte av partiledare (och övrig partiledning), kanske också deras uppfattningar om partiets relativa avstånd till varandra samtidigt ändras. I denna uppsats vill jag därmed undersöka i vilken mån mekanismen bakom förändringar i partiets relativa avstånd till varandra, såsom väljarna uppfattar det, kan förklaras genom byte av partiledningar.

2. Teori

För att ge en tydlig bild den teoretiska grund på vilken uppsatsen vilar vill jag först beskriva en teoretisk modell för partiernas konkurrenssituation. Därefter vill jag redogöra för vilken tänkt roll partiledare spelar för att förändringar i partisystemet ska äga rum. Avslutningsvis sammanfattas de teoretiska antaganden på vilka uppsatsen vilar.

2.1 Partiernas konkurrenssituation

Denna uppsats utgår från Anthony Downs spatiala modell av konfliktstrukturen, vilken han redogjorde för i sitt mycket betydelsefulla verk från 1957, *An Economic Theory of Democracy*. Enligt denna modell kan väljarnas preferenser och positioner ordnas längs den välbekanta vänster-högerskalan (Downs 1957, s. 115), vilken tjänar som ett förenklingsverktyg enligt vilket väljare lättare kan orientera sig ideologiskt och förstå den komplicerade politiska verkligheten. (Oscarsson 1998, s. 2)

I den representativa demokratin motsvaras ordnandet av väljarnas preferenser enligt vänster-högerskalan av de positioner som partierna intar längs denna skala. Enligt Downs närhetsteori röstar väljarna följaktligen på de partier som står närmast deras egna positioner. (Downs 1957, s. 116) För att maximera sina röster rör sig sedan partierna längs denna dimension till de positioner där de tror väljarna ger dem störst utdelning. En förflyttning närmare ett parti till vänster, innebär dock inte nödvändigtvis att de vinner i konkurrensen om väljare till vänster i samma utsträckning som de riskerar att tappa väljare till det närmsta partiet till höger om dem. Stabilitet uppstår därmed i partisystemet när partierna inte längre tror att en förflyttning åt vare sig vänster eller höger kan ge dem fler röster, med hänsyn tagen till de övriga partiernas relativa positioner. (Downs 1957, s. 123) Relativt sina egna positioner kan väljarna sedan bedöma närhet och avstånd till samtliga partier. Med andra ord, ju närmare de upplever sig vara ett parti desto bättre kan de också förväntas tycka om det. Hädanefter kommer jag därför att använda mig av begreppet partievalueringar som synonymt med avståndsuppfattningar.

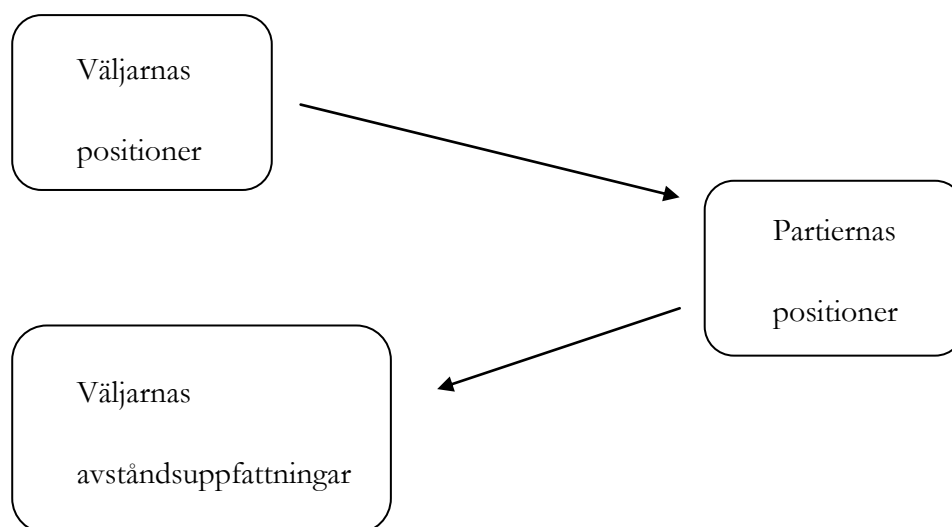
Åtminstone på två viktiga punkter kritiserades Downs modell: för det första gäller det hans antagande om denna enda konfliktdimension mellan vänster och höger. Man menade att det inte var applicerbart på partisystem där fler viktiga konfliktdimensioner kunde finnas (Oscarsson 1998, s. 14-15); exempelvis etniska eller religiösa skiljelinjer ordnas inte lika lätt efter vänster och höger. Det svenska partisystemet har dock stora likheter med Downs modell, inte minst då Sverige i internationell jämförelse bör betraktas som ett relativt homogent samhälle. Forskningen visar att i Sverige är vänster-högerdimensionen den allra viktigaste även om andra dimensioner

har fått en viss ökad betydelse. (Oscarsson 1998, s. 4, 303) Holmberg och Oscarsson går så långt att beskriva det svenska partisystemet som det som mest liknar Downs modell och där väljarnas positioner på vänster-högerskalan är den viktigaste förklaringsfaktorn till partival. (Holmberg & Oscarsson 2004, s. 104)

För det andra kritiserades Downs modell angående antagandet om den stabilitet som Downs menade uppstår i konfliktstrukturen när partierna har intagit de positioner som ger dem störst stöd hos väljarna. Väljarna i sin tur förmodas i hög utsträckning hålla fast vid sina positioner och inte förändras. Henrik Oscarsson instämmer i kritiken och menar att det är mer rimligt att anta att konfliktstrukturen är relativ och föränderlig (Oscarsson 1998, s. 14-15) och att forskningen i princip har övergivit tanken på väljarnas orörlighet. (Oscarsson 1998, s. 216) Särskilt intressant är det här att lyfta upp Peter Mairs forskning om partisystem. Han slår fast att väljarbasen för ett parti förändras då samhället förändras, socioekonomiskt eller demografiskt. (Mair 1989, The Problem of Party System Change, s. 255)

Om väljarnas positioner i viss mån hela tiden ändras behöver också partierna uppdatera sin politik för att maximera röster. Modellen av partiernas konkurrenssituation behöver därmed kompletteras med ett dynamiskt perspektiv. Medan partierna försöker förändra sina positioner för att bättre reflektera väljarnas, i syfte att maximera röster, innebär det också att partiernas förändrade positioner påverkar väljarnas avståndsuppfattningar. Väljarnas avståndsuppfattningar till partierna utgår ju enligt Downs från deras egna positioner, där de också röstar på och tycker bäst om det parti som de upplever befinna sig närmast dem själva.

Figur 1. Modell av partiernas konkurrenssituation i förändring



Både väljare och partier befinner sig i ständig rörelse. Jag väljer dock att fokusera på de förflyttningar som partier gör. I Sverige, menar Esaiasson och Holmberg (1996, s.5), har vi ett ”top-down”-styre där väljare är att betrakta som konsumenter och den politiska dagordningen skapas uppifrån vilket sedan väljarna har att reagera på. (1996, s. 81, 309) I Esaiassons och Holmbergs modell är således det första sambandet, hur väljarnas ändrade positioner påverkar partierna, mindre angeläget. Den demokratiska processen är här elitdriven, där initiativ till förändringar kommer från partierna, främst då från partiledningarna. Partierna lägger förstås fram förslag som de argumenterar för och tror ska attrahera väljarna, men de måste sedan hela tiden förhålla sig till responsen från väljarna och ompröva det som inte fungerar. Även om fokus skiljer sig åt kan man tänka sig att modellerna kompletterar varandra för att ge en mer fullständig bild av dynamiken inom partisystemet och demokratin.

I denna uppsats kommer jag dock enbart fokusera på sambandet mellan partiernas ändrade positioner och väljarnas partievalueringar då det intressanta för mig är att empiriskt utforska mekanismen bakom detta.

2.2 Partiledarens roll

Vilken tänkbar roll spelar då partiledare för väljarnas partievalueringar? Det man kanske främst tänker sig är direkta effekter på röstande, såsom karisma och personlighet. I Sverige har det främst funnits en partiledare som påståtts ha haft sådana effekter och fenomenet kallas därför ”*Westerberg-effekten*” efter honom. En annan möjlighet som belagts i studier utanför Sverige är effekter på röstande som kommer av likhet mellan väljares och en partiledares ”sociodemografiska egenskaper”, alltså egenskaper såsom kön, religionstillhörighet och geografiskt ursprung, vilket kan användas som genväg för kanske främst den politiskt ointresserade att vägleda röstandet. (Cutler 2002, s. 469-470) Men svensk forskning visar att partiledare inte har några större effekter på röstande i Sverige. Holmberg (Holmberg 1981, kap. 7, citerad av Esaiasson, 1985, s. 110) fann att de var i praktiken obefintliga, medan Esaiasson (1985, s. 118) däremot fann små effekter. Direkta partiledareffekter anses generellt vara små i proportionella system och allra lägst i Sverige. Holmberg och Oscarsson drar slutsatsen att ”när partier och politik betyder mycket betyder ledarna mindre.” (Holmberg & Oscarsson 2004, s. 175) Ett annat problem är att bland forskare har det ofta tagits för givet att ju högre sympatier för ett parti desto högre är också sympatierna för dess partiledare (Midtbö 1997, s. 135), vilket gör det svårt att isolera de eventuellt direkta partiledareffekterna. Dessutom finns sannolikt inte heller några markanta skillnader i sociodemografiska egenskaper i ett relativt homogent samhälle som det svenska i jämförelse med andra länder. Kön är ju en uppenbar sådan skillnad, men den

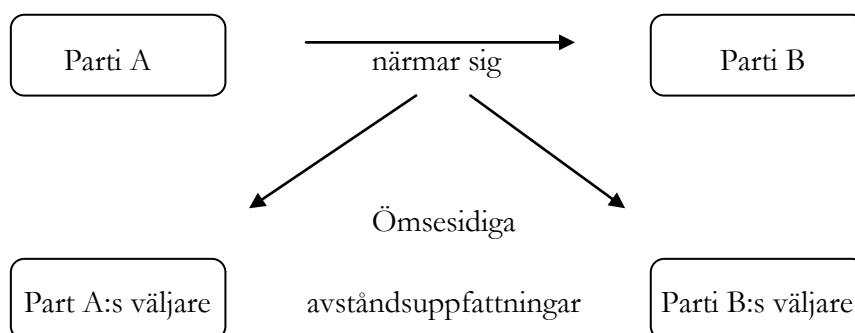
skillnaden kan inte förklara en förändring i partievalueringar som eventuellt uppstår när en partiledare efterträds av en annan av samma kön.

Om partiledares direkta effekter läggs åt sidan, återstår eventuellt olika indirekta effekter. Här intresserar jag mig för det inflytande över partiets förda politik som partiledaren utövar. Mair menar att partiledarnas inflytande har ökat i samband med övergången från ”masspartier” till ”catch-all”-partier, då den ökade väljarrörligheten har resulterat i att de historiska banden mellan väljare och partier har försvagats. Det innebär att partiernas framgångar idag kan knytas mer till deras ledarskap, specifika policyförslag och till deras organisatoriska strategier. (Mair 1989, *Continuity, Change and the Vulnerability of Party*, s. 171, 182) När partiernas konkurrenssituation är dynamisk måste de ständigt ompröva politiken och sina prioriteringar för att nå väljarframgångar. De har därför blivit mer flexibla och anpassningsbara vilket ger det politiska ledarskapet större möjligheter att manövrera. (Mair 1997, s. 11) Partiledare är förstås inte diktatoriska utan måste ta hänsyn till en mängd andra viljor inom partierna vilket begränsar deras handlingsfrihet. (Strom 1990, s. 575)

En svårighet här är att enskilda partiledare ofta förknippas med specifika positioner och policies och skulle riskera att förlora trovärdighet om de plötsligt förändrade dem. (Downs 1957, s. 110) Av det följer att partiledare kanske behöver bytas ut för att partiet ska kunna förnyas. På samma sätt argumenterar Harmel och Janda (1994, s. 262) för att förändringar i partier oftast uppkommer då partiledning byts ut, inte minst som resultat av att en viss fraktion inom partiet får övertaget. Slutsatsen är nog att ett byte av partiledare inte är ett nödvändigt krav, men att det ökar sannolikheten för att ett parti ska kunna ändra politisk inriktning. Man kan förstås också tänka sig att en ny partiledare inte väljer, eller lyckas, att förändra politiken i någon högre utsträckning.

Frågan är då om väljarna uppfattar att partierna förändrar den politiska inriktningen, särskilt då i samband med partiledarbyte. Jag tror att det finns goda skäl att tro detta, inte minst för den mediala uppmärksamhet, analyser och spekulationer som brukar omgärda tillträde av nya partiledare. Om denna modell återger en bra bild av dynamiken i partisystemet, bör partiledarbyte åtföljas av större förändringar i väljarnas avståndsuppfattningar, och följaktligen av deras partievalueringar, än när inga sådana byten äger rum. Om ett parti närmar sig ett annat bör dessutom effekterna inte bara återfinnas hos partiets egna väljare, som då upplever större närhet gentemot det andra partiet, utan även det andra partiets väljare bör uppfatta denna förflyttning. Effekterna är så att säga ömsesidiga.

Figur 2. Ömsesidiga effekter av ett partis förflyttning



Alltför stora positionsförflyttningar, som strider mot partiernas ideologier, är dock sannolikt inte möjliga då de skulle kunna innebära förlorad trovärdighet och hota partiets identitet. Men partiernas ideologier tillåter en viss flexibilitet, särskilt i skifte av prioriteringar. (Budge 1994, s. 446, 451-452) Således förväntar jag mig större effekter när partiledarbyte äger rum, men inga överväldigande sådana. En väljare på exempelvis vänsterkanten kommer sannolikt inte radikalt omvärdera ett parti på högerkanten bara för att det byter partiledare och eventuellt skiftar positioner eller prioriteringar. Däremot förväntar jag mig finna en större effekt hos ideologiskt närstående partier där skillnaderna dem emellan kan handla om prioriteringar eller ståndpunkter i vissa frågor. Svensk valforskning visar att väljarrörligheten inom blocken har ökat under perioden 1956-2002 och är betydligt större än väljarrörligheten mellan blocken. (Holmberg & Oscarsson 2004, s. 87) När ideologin utgör en mindre skillnad mellan partierna, får sakfrågor, retorik och prioriteringar möjlighet att spela en större roll.

Det finns slutligen två problem som jag vill lyfta fram. Det första gäller i vilken mån eventuella förändringar består. Min undersökning handlar om omedelbara effekter av partiledarbyte. Jag menar att väljarna teoretiskt uppfattar förändringar ganska snart i samband med partiledarbyte, även om det tar ofta tid innan de politiska programmen verkligen kan förändras. Det finns dock inte utrymme här för att undersöka eventuella fördröjda effekter eller ens se om förändringarna i partisystemet består över tid. Jag tror också att även om *signalen* om ny politik utgår vid byte av partiledare så kan väljarnas uppfattningar vara färgade av såväl projicerade förhoppningar som farhågor om vad den nya politiken ska innebära. Processen att lägga om kursen för ett partis politik fullbordas inte förrän vid valåren då valprogram och valmanifest antas och väljarna därmed kan ta ställning till mer konkreta förslag. Rimligen borde större förändringar äga inom

partisystemet i samband med valåren, vilket också Mårten Andersson visat i sin D-uppsats. (Andersson 2006, s. 40)

Det andra problemet rör "*Westerberg-effekten*", dvs. positiva effekter av partiledarens personliga egenskaper. Eftersom jag är intresserad av avståndsförflyttningar åt båda hållen, med andra ord ökade och minskade sympatier, mäter jag absoluta effekter av partiledarbyte. Jag löper då risken att felaktigt tro att jag får stöd för teorin om det i själva verket är så att förändringarna primärt är positiva. Väljarna kanske i själva verket nästan alltid uppfattar ett partiledarbyte positivt då det handlar om nya ansikten. Därför behöver undersökningen kompletteras med att pröva partiledarbytens eventuellt positiva effekter. Om mitt teoretiska resonemang stämmer förväntar jag mig att väljare främst reagerar på uppfattade signaler om ny politik och därför borde således förändringarna i väljarsympatier spegla väljarnas egna positioner och därmed motsvaras av både positiva och negativa förändringar.

2.3 Uppsatsens teoretiska antaganden

Den teori som uppsatsen vilar på berör väljarnas partievalueringar och varför de förändras. Mitt antagande är att partiernas konkurrenssituation är dynamisk, vilket innebär att både partiers och väljares positioner hela tiden förändras. Uppsatsens drivande hypotes är att det som i stor utsträckning ligger bakom partiernas förändringar är byten av partiledare, vilket ger partiet större möjlighet till förändring och förnyelse. Effekterna av partiledarbyte torde vara ömsesidiga mellan två partier då samtliga väljare förväntas uppfatta ett partis förändrade positioner. Dessutom bör effekterna vara större under valår än de omedelbara direkt efter partiledarbytet. Även hos ideologiskt närstående väljare förväntar jag mig större effekter då sakfrågor och prioriteringar blir viktigare. Slutligen bör effekterna inte vara primärt positiva om det teoretiska resonemanget stämmer.

Konsekvenserna av partiförflyttningar i partisystemet är teoretiskt intressanta av flera skäl. Dels så innebär ett närmande mellan två partier att de i högre utsträckning konkurrerar om samma väljare, främst då väljare vars egna positioner hamnar mellan de båda partierna. Men ett närmande mellan partier ökar också deras koalitionspotential. (Oscarsson 1998, s. 133-134) Detta är förstås särskilt viktigt i ett proportionellt valsysteem vilket tenderar ge upphov till fler partier och där regeringsmakten ofta innehas av en koalition.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att mäta effekterna av partiledarbyten på den av väljarna uppfattade konfliktstrukturen. Undersökningen genomförs med hjälp av statistisk analys av väljarnas partievalueringar. Materialet som jag använder är de årliga SOM-undersökningarna som under många år har samlat information om väljarna och deras uppfattningar om partier och politik, bland mycket annat. Min mätperiod är åren 1995-2009. Under dessa år har sammanlagt 14 partiledarbyten ägt rum, varav sju inom det borgerliga blocket samt sju inom det rödgröna blocket.

Mina frågeställningar är följaktligen:

1. Medför partiledarbyten större förändringar i väljarnas partievalueringar än när inga sådana byten äger rum?
2. Leder partiledarbyten till generellt mer positiva väljarevalueringar? (den s.k. *Westerbergeffekten*)
3. Spelar partiledarbyte större roll för ideologiskt närstående partier?

Med ”ideologiskt närstående partier” i frågeställning 3 syftar jag på den traditionella blockuppdelningen. I det rödgröna blocket hamnar följaktligen Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Miljöpartiets väljare, och i det borgerliga blocket Moderaternas, Folkpartiets, Centerpartiets och Kristdemokraternas väljare.

4. Metoddiskussion

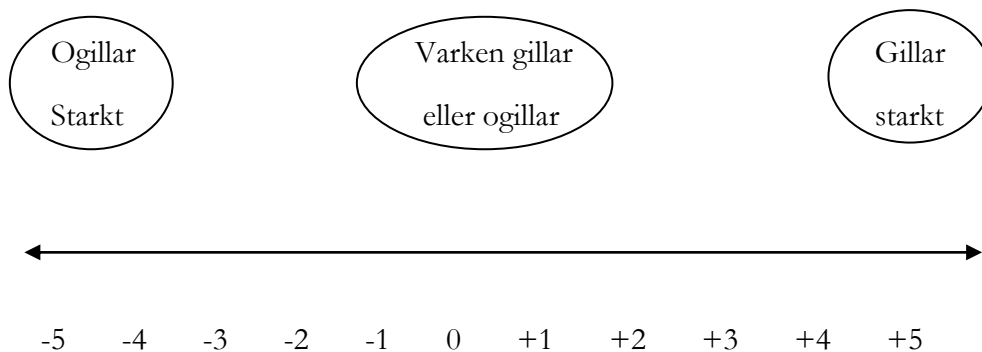
4.1 Hur operationaliseras partiavstånd?

För att analysera vilka positioner i partisystemet partier innehar i förhållande till varandra så har jag valt att använda mig av väljarnas partievalueringar. Väljarna förväntas i den modell jag använder evaluera partier utifrån sina egna positioner enligt Downs närhetsteori. Så graden av närhet mellan en väljare och ett parti kan beskrivas som graden av gillande en väljare hyser för sagda parti, vilket är ett välbelagt samband i olika socialpsykologiska studier. (Oscarsson 1998, s. 24)

I de årliga SOM-undersökningarna ställs frågan:

”Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?”

Figur 3. Den elvagrådiga ogillar-gillarskalan



För att veta vad ett partis väljare anser om ett annat parti har jag använt mig av svaren på frågan i SOM-undersökningarna ”Vilket parti tycker du bäst om idag?” och sedan analyserat hur de väljarna evaluerar ett annat parti på ogillar-gillarskalan.

Då det handlar om individdata kan det kanske finnas många möjliga anledningar till varför en enskild individ förhåller sig till ett parti som den gör. Några möjliga effekter kan vara, som jag var inne på tidigare, ”sociodemografiska”, dvs. att man gillar ett parti mer beroende på om partiledaren för det partiet är av samma kön som en själv, har samma modersmål, ursprung eller religion. (Cutler 2002, s. 469-470) Alla tolkar säkert inte heller ”ogillar-gillarskalan” på samma sätt.

På en aggregerad nivå finns det dessutom många faktorer som kan spela roll vid just det året som evalueringen äger rum. Den kanske mest intuitivt förväntade förändringen sker exempelvis under

valår där Andersson visat att sympatierna mellan partier inom de båda blocken ökar samt att sympatierna för partierna i det andra blocket minskar men att motsvarande inte går att finna under mellanvalsperioderna. (Andersson 2006, s. 40) En annan effekt uppstod säkert under folkomröstningen om EMU, 2003, i vilken partierna inte följde den vanliga blockuppdelningen i sina ställningstaganden. Dessutom så har det statistiska urvalet betydelse för de förändringar som sker. Små skillnader kan ofta lika gärna vara ett resultat av slumpen.

De många möjliga effekterna är svårisolerade från varandra. Men utgångspunkten för denna uppsats är att på en aggregerad nivå kan medelvärdet av ett partis sympatisörers gillande för ett annat parti, och vice versa, tolkas som ett verkligt partiavstånd mellan dessa båda partier, även då det i själva verket handlar om ett uppfattat avstånd. Detta då forskningen har visat att väljarnas uppfattningar överensstämmer med andra mått på konfliktstrukturen. (Oscarsson 1998, s. 18)

4.2 Hur operationaliseras partiledarbyten?

Under min period har sammanlagt 14 partiledarbyten ägt rum. Sju inom vardera blocket. De årliga SOM-undersökningarna (Riks-SOM) genomförs med start i september varje år för att avslutas strax efter årsskiftet. För att ge väljarna en rimlig chans att bekanta sig med en ny partiledare har jag beslutat mig för att ett partiledarbyte som sker innan september under ett år ska räknas till det året medan ett byte som sker från september och framåt ska räknas till följande år (markerat med fetstil). Detta i syfte att mäta omedelbara effekter av partiledarbyte även om det är tänkbart att det finns också fördröjda eller till och med bestående effekter. Följaktligen mäter jag effekterna av partiledarbyten under följande år:

- Vänsterpartiet:
 - Lars Ohly tillträdde i februari 2004 → mäts under 2004
- Socialdemokraterna:
 - Göran Perssons tillträde i mars 1996 → mäts under 1996
 - Mona Sahlin tillträdde i mars 2007 → mäts under 2007
- Miljöpartiet:
 - Lotta Hedström tillträdde i maj 1999 → mäts under 1999
 - Matz Hammarström tillträdde i juni 2000 → mäts under 2000
 - Maria Wetterstrand tillträdde i maj 2002 → mäts under 2002
 - Peter Eriksson tillträdde i maj 2002 → mäts under 2002

- Centerpartiet:
 - Lennart Dahléus tillträdde i juni 1998 → mäts under 1998
 - Maud Olofsson tillträdde i februari 2001 → mäts under 2001
- Folkpartiet:
 - (Maria Leissner tillträdde i februari 1995 → mäts ej då startåret för min period är 1995 och ingen förändring kan beräknas)
 - Lars Leijonborg tillträdde i mars 1997 → mäts under 1997
 - Jan Björklund tillträdde i september 2007 → mäts under **2008**
- Kristdemokraterna:
 - Göran Hägglund tillträdde i april 2004 → mäts under 2004
- Moderaterna:
 - Bo Lundgren tillträdde i september 1999 → mäts under **2000**
 - Fredrik Reinfeldt tillträdde i oktober 2003 → mäts under **2004**

4.3 Analysverktyg

4.3.1 Partiaavstånd

För att beräkna partiavstånd använder jag mig av ett mått som liknar Henrik Oscarssons ”ömsesidiga sympatier”. I detta mått gör han om intervallskalan ”ogillar-gillar” från -5 till +5 för att istället beräkna en *ömvänd* positiv skala från 0 till +10 där ett högre mått kännetecknar längre avstånd. (Oscarsson 1998, s. 119) Han multiplicerar därefter medelvärdena av två partiers väljares partievalueringar med varandra, och får därmed en skala mellan 0 till 100. Ett problem med detta mått är att en neutral uppfattning om ett parti motsvaras av värdet 0 på den ursprungliga skalan (dvs. ”varken gillar eller ogillar”), och värdet 5 på den omgjorda skalan. Det innebär att det neutrala *ömsesidiga* värdet ($5 \cdot 5$) på den omgjorda skalan 0 till 100 blir 25. Effekterna av att gå högre eller lägre på skalan får alltså olika stora konsekvenser då avståndet mellan 0-25 och mellan 25-100 är olika stora. Detta passar inte så bra att använda i min mätning då negativa och positiva förändringar måste bedömas lika då de i samma utsträckning innebär avståndsförändring.

Istället behåller jag medelvärdena på skalan -5 till +5 och adderar sedan två partiers väljares uppfattningar om varandra för att sedan dividera med två. Om medelvärdet för ett partis väljares sympatier till det andra partiet är 0, dvs. neutralt, och det andra partiets väljare är mer positiva och ger medelvärdet 1 så blir det sammanlagda avståndet därmed $(0+1)/2=0,5$. Om dessa partier under nästa år båda ger medelvärdena 1 blir det sammanlagda avståndet $(1+1)/2=1$, dvs. en

förändring, +0,5, har ägt rum i den ömsesidiga avståndsuppfattningen, vilken jag menar ska tolkas som att ett närmande har ägt rum mellan partierna.

Dessa beräkningar genomförs sedan för alla kombinationer av två partier under åren 1995-2009. Därefter mäter jag vilken förändring som skett från det föregående året för alla följande år med start 1995. Om Vänsterpartiets och Socialdemokraternas väljares gemensamma avståndsuppfattning år 1995 är 0,73 och år 1996 är 0,04 så har förändringen -0,69 ägt rum. Om därefter år 1997 avståndsuppfattningen är 0,37 så har förändringen +0,33 ägt rum.

4.3.2 Beskrivning av konfliktstrukturen

Innan jag går in på frågeställningarna vill jag inleda med en beskrivning av konfliktstrukturen. Hur den såg ut 1995 och vilka som är de stora förändringarna i jämförelse vid periodens slut, 2009. Jag genomför därför beräkningar av väljarnas ömsesidiga partievalueringar för att se vilka partier som ligger närmast respektive längst bort från varandra för både periodens början och slut. Jag beräknar också den genomsnittliga förändringen mellan två partier under hela perioden för att ge en bakgrund till mina frågeställningar där jag sedan beräknar effekterna av olika variabler på förändringar i väljarnas partievalueringar.

För att säkerställa statistisk signifikanta skillnader mellan två års eller perioders medelvärden beräknar jag ett konfidensintervall med 5%-risknivå. Om en positiv förändring har ägt rum så krävs det att den undre gränsen för konfidensintervallet är högre än den övre gränsen för föregående periods konfidensintervall för att resultatet ska vara statistiskt signifikant. Om en negativ förändring har skett så krävs det tvärtom att den övre gränsen för konfidensintervallet är lägre än den undre gränsen för föregående periods konfidensintervall. Ett exempel får illustrera:

Centerpartiets väljares evaluering av Moderaterna 1995 var +0,2 (konfidensintervall: -0,31 till +0,71) och 2009 hade gillandet ökat till +1,35 (konfidensintervall: +0,78 till +1,92). Med 5% risknivå är förändringen signifikant då den undre gränsen för konfidensintervallet 2009 (+0,78) är högre än den övre gränsen för konfidensintervallet 1995 (+0,71).

Gränsvärde för signifikans menar jag är ett resultat som är <0,1 från att vara signifikant med 5% risknivå.

4.3.3 Frågeställning 1

Medför partiledarbyten större förändringar i konfliktstrukturen än när inga sådana byten äger rum?

Enligt den modell jag har beskrivit tidigare så förväntar jag mig att se förändringar i konfliktstrukturen när partiledare byts ut. Enligt Downs är det som sagt ofta nödvändigt med nytt ledarskap för att kunna lägga om den politiska inriktningen för ett parti. Jag antar härmed att det går att empiriskt pröva om dessa äger rum med hjälp av väljarnas uppfattningar om partiavstånd. Jag avser även att kontrollera för valår och folkomröstningen om EMU i min analys av förändringar. Som jag tidigare varit inne på förväntar jag mig större effekter under valår då partierna går till val på sina eventuellt förändrade valprogram, då riskerar dessa att dölja förändringarna i samband med partiledarbyte. När det gäller EMU var där en delvis annorlunda dimension som trädde fram som inte helt liknar den klassiska vänster-högerskalan, vilket riskerar att påverka analysen.

De negativa och positiva förändringar mellan partikonstellationer som jag registrerat i mina beräkningar av partievalueringar, eller *ömsesidiga sympatier* för att använda Oscarssons terminologi, betraktar jag sedan som absoluta värden, dvs. både en negativ förändring på -0,7 och en positiv förändring på +0,7 beräknas båda som 0,7 vilket är den absoluta avståndsförändring som skett. För att beräkna om partiledarbyten ger upphov till större förändringar gör jag en regressionsanalys där jag mäter effekten av att gå från inget partiledarbyte, med värdet 0, till partiledarbyte som ges värdet 1. Jag väljer också att kontrollera för valår som under perioden ägt rum tre gånger, 1998, 2002 och 2006. Dessa år antar också värdet 1 medan icke valår antar värdet 0. En ytterligare kontrollvariabel är året 2003 då EMU-folkomröstningen ägde rum. Detta år får också värdet 1 medan övriga år får värdet 0. Analysen genomförs dock först utan kontrollvariabler för att sedan ha med båda samtidigt.

Mina variabler är följaktligen:

- Den oberoende variabeln är partiledarbyte, som kan anta värdena 0 respektive 1
- Den beroende variabeln är de *absoluta* förändringar som skett mellan alla partikonstellationer
- Kontrollvariabel 1 är för valår
- Kontrollvariabel 2 är för folkomröstningen om EMU

Frågeställning 1 övergår till hypotes 1:

1. Väljare uppfattar större avståndsförflyttningar i samband med partiledarbyte

4.3.4 Frågeställning 2

Leder partiledarbyten till generellt högre väljarevalueringar? (den s.k. "Westerberg-effekten")

Om väljare generellt uppfattar partiledarbyten som positiva handlar det om effekter som inte ger stöd åt mitt resonemang om konfliktstrukturen. För att mäta detta gör jag på samma sätt som i frågeställning 1 med skillnaden att jag inte mäter *absoluta* förändringar utan faktiska och istället behandlar förändringsvärdet -0,7 som just -0,7 och +0,7 som +0,7. Jag använder även samma kontrollvariabler vilka jag inför efter att ha inledningsvis gjort regressionsanalysen utan dem.

Mina variabler är följaktligen:

- Den oberoende variabeln är partiledarbyte, som kan anta värdena 0 respektive 1
- Den beroende variabeln är de negativa samt positiva förändringar som skett mellan alla partikonstellationer
- Kontrollvariabel 1 är för valår
- Kontrollvariabel 2 är för folkomröstningen om EMU

Frågeställning 2 övergår till hypotes 2:

2. Väljare evaluerar partierna mer positivt i samband med partiledarbyten

4.3.5 Frågeställning 3

Spelar partiledarbyte större roll för ideologiskt närstående partier?

En annan fråga rör eventuella skillnader mellan blocken. Eftersom väljarrörligheten är större inom blocken kan partiledarbyten ha större betydelse beroende på var de skett. Som jag skrev tidigare förväntar jag mig större förändringar hos ideologiskt närstående partier. För att mäta detta väljer jag att dela in mina sju riksdagspartier enligt den välkända uppdelningen i två block, dvs. i det rödgröna blocket ingår Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet, och i det borgerliga blocket ingår Moderaterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet. Med detta finns dock ett problem. Idag är uppdelningen i blocken mer tydlig än den var på 90-talet. Centerpartiet har även då betraktats som borgerligt, men anses allmänt ha fått en tydligare borgerlig profil idag än då de samarbetade med Socialdemokraterna. Jag anser inte att det omöjliggör analysen på något vis, men ett större närmande inom det borgerliga blocket kan därmed förväntas.

Jag har valt att genomföra en analys av hur partiledarbyten påverkar väljarnas partievalueringar inom vardera blocket. Med andra ord vad anser exempelvis det rödgröna blockets väljare om partiledarbyten som sker inom det rödgröna blocket och vice versa.

För att genomföra analysen använder jag mig av två olika beräkningar. Den första återknyter till min inledande frågeställning där jag beräknar absoluta förändringar i väljarnas partievalueringar för att jämföra de olika effekterna inom blocken när partiledare byts ut. Den andra beräkningen mäter de positiva och negativa förändringarna inom blocken och återknyter till frågeställningen om *Westerberg-effekten*. Även i denna frågeställning införs kontrollvariablerna för valår och EMU efter att en första analys har gjorts utan dem.

Mina variabler är följaktligen:

- Den oberoende variabeln är partiledarbyte, som kan anta värdena 0 respektive 1
- Den första beroende variabeln är *absoluta* förändringar som skett inom det rödgröna blocket
- Den andra beroende variabeln är *absoluta* förändringar som skett inom det borgerliga blocket
- Den tredje beroende variabeln är de negativa samt positiva förändringar som inom det rödgröna blocket
- Den fjärde beroende variabeln är de negativa samt positiva förändringar som inom det borgerliga blocket
- Kontrollvariabel 1 är för valår
- Kontrollvariabel 2 är för folkomröstningen om EMU

Frågeställning 3 övergår till hypotes 3:

3. Partiledarbyten har större effekt hos ideologiskt närstående partier.

3.4 Material

Min uppsats använder sig av det empiriska material som samlas in i de årliga nationella SOM-undersökningarna, närmare bestämt Riks-SOM vilken är den rikstäckande undersökning de bedriver. Undersökningarna bedrivs sedan 1986 av SOM-institutet vid Göteborgs universitet i ett samarbete mellan Institutionen för journalistik, medier och kommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen och berör attityder och vanor med inriktning på ”samhälle, opinion och massmedier”, bl.a. innehåller de demografiska frågor, frågor om politik och medievanor. De som deltar i undersökningarna lottas fram genom systematiskt sannolikhetsurval från befolkningsregistret SPAR och får sedan oftast undersökningen hemskickad i brevlådan.

Varje undersökning omfattar 3000 personer i åldrarna 16-85 och svarsfrekvensen ligger på ca 60%. (SOM-institutet)¹

Vad gäller svarsstabiliteten så skriver Andersson (2006, s. 24) att den är ganska låg vilket är ett generellt problem inom frågeundersökningar. Enligt Oscarsson (1998, s. 27), som är föreståndare för SOM-institutet, ligger svarsstabiliteten på mellan 40 till 51 procent vad gäller den elvgradiga ogillar-gillarskalan vilken är den jag använder mig av främst. Detta får betraktas som ganska lågt, men han skriver dock att motsvarande gäller även för vänster-högerskalan vilket innebär att svarsstabiliteten inte är exceptionellt låg för min frågeställning. Men jag ser detta främst som ett problem på individuell nivå och jag tror att på en aggregerad nivå så innebär den låga svarsstabiliteten ett mindre problem. Jag är ju främst intresserad av de större förändringar jag misstänker uppkommer i samband med partiledarbyte och då ser jag inte det som ett allvarligt problem för mätningens validitet om en svarsperson ena veckan kryssar en etta för ett parti på skalan för att inom några veckor kryssa en tvåa eller nolla. Sannolikt är det detta det rör sig om i mätningen av svarsstabilitet och inte att man tvärt ändrar uppfattning om ett parti inom loppet av några veckor.

En nödvändig förutsättning för att jämföra förändringar över tid uppfylls genom att frågorna ställs på samma sätt varje år. Detta är dock inte fallet med alla frågor i undersökningarna vilket begränsar deras användbarhet för mitt syfte. Med detta i åtanke så är det framförallt två frågor som intresserar mig, vilka uppfyller kravet på samma formuleringar under alla år:

1. ”Vilket parti tycker du bäst om idag?” vilken jag använder för att identifiera de olika partiernas sympatisörer, och
2. ”Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?” vilken jag använder för att bedöma väljarnas partievalueringar.

Vad gäller den första frågan finns ytterligare ett potentiellt problem och det är att andelen sympatisörer för de små partierna i dessa undersökningar kan ibland vara riktigt liten. År 2009 svarade 367 sympatisörer till Moderaterna vad deras åsikter var om Kristdemokraterna, medan endast 56 kristdemokratiska sympatisörer svarade vad de ansåg om Moderaterna. Om medelvärdet för den senare gruppens sympatier vad 1,27 (på skalan från -5 till +5) så ligger det verkliga medelvärdet med 95% sannolikhet någonstans i intervallet 0,65 till 1,88, medan

¹ Kodböckerna finns tillgängliga gratis på Svensk Nationell Datatjänsts (SND) hemsida www.snd.gu.se

motsvarande medelvärde för moderatanhängares sympatier för Kristdemokraterna var 0,27 och intervallet mellan 0,04 till 0,49. I kraft av att vara ett mindre intervall ger det större tilltro till det aggregerade medelvärdet. Av den anledningen så bör alltid registrerade förändringar hos små partier tas med en extra nypa salt. Jag anser dock likt Andersson (2006, s. 26) att det är bättre att försöka säga något även om små väljargrupper än ingenting alls. Dessutom så jämför jag främst skillnader i samtliga förändringar när nya partiledare tillträder med åren där emellan. Är förändringarna större då på godtagbar statistisk risknivå så menar jag att det är ett tillräckligt intressant resultat och att det inte behöver förkastas för att det ibland råder en viss osäkerhet kring enskilda resultat. Hade jag endast intresserat mig för vad två relativt små partier anser om varandra år till år så hade jag antagligen inte lyckats få fram ett statistiskt signifikant resultat, vilket också bör finnas i åtanke när jag genomför min inledande undersökning av förändringar mellan 1995 och 2009. Det är en liten tröst att om det råder större svårighet att få fram en statistiskt signifikant förändring i de fallen så är det desto intressantare om det lyckas.

En sista iakttagelse vad gäller mina frågor är att antalet svarande på frågan om ogillar-gillarskalan inte når upp till antalet svarande på frågan om bästa parti. År 2009 så ställdes frågan om gillande av partier i endast en del av undersökningen (R1) med 1582 svarande totalt, medan endast mellan 1300-1400 av dem valde att evaluera partier. I vilken mån detta beror på frågans eventuella ”känslighet”, vilket Andersson tar upp (2006, s. 25), kan jag bara spekulera kring. Ju högre andel svaranden desto större blir tillförlitligheten i resultaten, så detta måste betraktas som ett generellt problem för denna typ av undersökningar. Men då det inte kan åtgärdas så måste jag ändå arbeta med de förutsättningar som finns, dock medveten om att tillförlitligheten i mina resultat kan bli lidande.

För att utföra mina beräkningar använder jag mig av två datorprogram, Microsoft Excel och IBM:s SPSS.

3.5 Avgränsningar

För att undersöka hur partiernas konkurrenssituation påverkas av partiledarbyten har jag valt att endast undersöka Sverige. Jag tror dock att resultaten går att generalisera till andra politiska system med proportionerlig representation (PR). För min undersökning är det också endast relevant att undersöka de dåvarande sju riksdagspartierna. Under just den period jag har valt så har alla dessa sju suttit i riksdagen under samtliga år vilket underlättar för undersökningen. Jag är följaktligen inte för min undersökning intresserad av de väljare som kryssat ”annat parti” än dessa

sju som svar på frågan om vilket som är deras bästa parti just nu. Nya partier påverkar självfallet partiernas konkurrenssituation då andra partier påverkas av de positioner som dessa intar. Men av de två nya partier vi har haft i Sverige under senare år så lämnade Ny Demokrati riksdagen 1994, vilket var innan min valda period, och Sverigedemokraterna kom först in efter valet 2010. Dessa omfattas följaktligen inte av min undersökning och inte heller Feministiskt Initiativ eller Piratpartiet vilka aldrig har varit representerade i riksdagen.

För min undersökning har jag valt att hålla mig till riksnivån, men hade även kunnat fokusera på regional- och kommunalval. Jag anser dock det vara intressantare att se till konflikstrukturen på nationell nivå då undersökningen främst berör hur partiledarbyten påverkar denna. Lokala politiska ledare har ofta inte samma mediala genomslag och inte heller den lokala politiken, vilket gör det mindre intressant för mitt ändamål.

Jag har valt att undersöka perioden 1995-2009 framför allt för att jag ansåg det intressantare med senare förändringar än tidigare och jag ville inte heller ha en alltför lång period då det blir alltför omfattande och tidskrävande beräkningar. SOM-undersökningen för år 2010 har inte gjorts tillgänglig för andra än primärforskarna. Från början försökte jag också få ut Svenska Valundersökningar från 1998 till 2006, men dessa har det nyligen beslutats om att inte ges ut av sekretesskäl.

Slutligen har jag valt att begränsa mig till partiledares eventuella effekter. Uppsatsen begränsas till de omedelbara effekterna av partiledarbyte, och inte eventuellt fördröjda effekter, då en utökad analys inte ryms inom omfattningen för denna uppsats. Det finns förstås mycket annat som kan tänkas påverka konfliktstrukturen, däribland partisamarbeten vilket var huvudhypotesen i Anderssons D-uppsats. Jag tror dock att partiernas konkurrenssituation främst påverkas av historiska band mellan partier och olika väljargrupper, men att det finns en möjlighet för ett nytt ledarskap att staka ut en ny väg för partiet som främst berör konkurrensen om de väljare som är någorlunda nära enligt vänster-högerdimensionen. Frågan om partiledare kommer därför tidigare i processen och spelar roll, menar jag, för partiernas konkurrenssituation och därmed för partisamarbetens förutsättningar. Relevant i sammanhanget är också att Andersson inte fann stöd för idén om att partisamarbete genererar signifikanta avståndsförändringar enligt väljarna, därför försöker jag ta ett steg bakåt för att undersöka om det går att finna stöd för en annan förklaring.

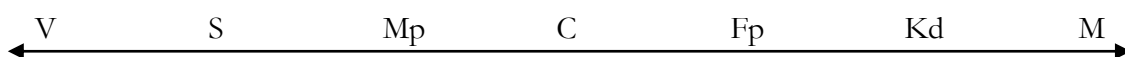
4. Resultatredovisning

Inledningsvis vill jag börja med att beskriva partisystemet såsom väljarna uppfattade det vid periodens början, 1995, för att sedan jämföra med 15 år senare vid periodens slut, 2009. Därefter prövar jag först om partiledare ger upphov till större förändringar, sedan om förändringarna är primärt positiva och slutligen om förändringarna är större hos ideologiskt närstående partier.

5.1 Partiernas konkurrenssituation

Om väljarna får bedöma avstånden till de övriga partierna så blir resultaten inte helt enhetliga². För att påminna så är måttet jag använder ett snitt av två partiers väljares evalueringar av varandra på ogillar-gillarskalan mellan -5 till +5. Att Moderaternas och Vänsterpartiets väljare upplever långt avstånd till varandra (-3,21) kommer säkert inte som en överraskning för någon. Men om man likt mig är van vid att betrakta Miljöpartiet som något till höger om Socialdemokraterna blev förvånad över att den största upplevda närheten (+1,15) mellan två partiers väljare var mellan Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Generellt kan man säga att i betraktandet av det andra blocket så var väljarna överens om vilka de står närmast respektive längst bort ifrån, men inom blocken skilde det sig något åt. I huvudsak överensstämmer väljarnas syn också med den traditionella placeringen av partierna på vänster-högerskalan.

Figur 4. Väljarnas uppfattning om partisystemet



Inom blocken såg det som sagt var lite annorlunda ut. Som jag tidigare nämnde så ansåg Vänsterpartiets och Miljöpartiets väljare att avståndet dem emellan var kortare än avståndet till Socialdemokraterna. I det borgerliga blocket ansåg sig Centerpartiets och Kristdemokraternas väljare vara närmast och likaså gjorde Folkpartiets och Moderaternas väljare.

Värt att påpeka här är att den negativa evalueringen av partier som befinner sig långt borta är starkare än den positiva av de partier som befinner sig nära. Den genomsnittliga partievalueringen mellan varje möjlig kombination av två partier år 1995 var följaktligen negativ (-0,63). Det

² Jag utgår här från det ömsesidiga måttet för en gemensam bedömning mellan två partiers väljare av avstånden dem emellan. Ibland är dock "kärleken obesvarad" vilket är särskilt tydligt när det gäller Vänsterpartiets väljares evalueringar av både Socialdemokraterna och Miljöpartiet, eller Folkpartiets väljares evalueringar av Moderaterna 1995.

populäraste partiet bland andra partiers väljare var Miljöpartiet (-0,04) och det minst populära var Moderaterna (-0,97).

Under min period fram till år 2009 så var den genomsnittliga årliga förändringen bland väljares partievalueringar 0,28. Förändringarna mellan två partier under ett år, i jämförelse med föregående år, varierade från 0,00 och den största förändringen ägde rum mellan Centerpartiet och Moderaterna år 2001 och innebar ett ökat gillande med +1,12³.

Om man då jämför 1995 och 2009 så har det hänt en del bland partier och väljare. De tre största förändringarna är att Miljöpartiets och Centerpartiets väljare gillar varandra betydligt mindre än tidigare (-1,4*). Däremot så har gillandet ökat mellan Centerpartiet och Moderaterna (+1,37*), samt mellan Folkpartiet och Moderaterna (+1,19*).

Icke ömsesidiga förändringar är att Socialdemokraterna tycker bättre om Vänsterpartiet (+0,45*), Kristdemokraterna (+0,45*) och Moderaterna (+0,87*), men sämre om Centerpartiet (-1,12*) vilket också Vänsterpartiet gör (-1,04*). Kristdemokraterna tycker däremot bättre om Centerpartiet (+1,12*) och Miljöpartiet tycker bättre om Socialdemokraterna (+0,87*).

Resultat på gränsen för signifikans är Centerpartiets väljares lägre gillande av Socialdemokraterna (-0,94). Dessutom Miljöpartiets väljares lägre gillande av både Folkpartiet (-0,56) och Kristdemokraterna (-0,67) samt Moderaternas väljares högre gillande av Kristdemokraterna (+0,44).

Föga förvånande är det alltså Moderaternas och Vänsterpartiets väljare som tycker sämst om varandras partier (-3,09). Till skillnad mot under 1995 så tycker nu både Vänsterpartiets och Miljöpartiets väljare bättre om Socialdemokraterna än de tycker om varandras partier. Därmed har det för mig något förvånande resultatet från 1995 ändrats. Den genomsnittliga partievalueringen mellan varje möjlig kombination av två partier har minskat något men var fortfarande negativ (-0,59). Det populäraste partiet bland andra partiers väljare 2009 var det minst populära partiet 1995, Moderaterna (-0,32), och det minst populära partiet var Vänsterpartiet (-1,09).

Slutligen så finns den största närheten, eller ömsesidigt gillande, numera mellan två partier inom det borgerliga blocket, nämligen Folkpartiet och Moderaterna (+1,71).

³ Resultat antyder att byte av partiledare spelar en viss roll för avståndsbedömningarna. År 2001 tillträdde Maud Olofsson och närmandet mellan de borgerliga väljarna ökade; särskilt Moderaternas och Folkpartiets väljare evaluerade Centerpartiet högre än de gjorde under Olof Johansson och Lennart Daléus.

* siffran visar förändringen från 1995 på ogillar-gillarskalan, alltså inte det faktiska gillandet, och är signifikant med 5% risknivå

5.2 Partiledarbyte och förändringar i konfliktstrukturen

Jag vill nu pröva om partiledarbyte i sig ger upphov till större förändringar än annars i konfliktstrukturen. För att påminna så är den genomsnittliga årliga förändringen för samtliga partiers ömsesidiga väljarevalueringar 0,28. Jag börjar med att pröva samtliga år då partiledarbyte har ägt rum mot övriga år utan kontrollvariabler. Jag får då fram följande:

Resultatet är att när partierna byter partiledare så ökar förändringen med 0,054 på den elvgradiga ogillar-gillarskalan. Interceptet i modell 1 visar den genomsnittliga förändringen mellan partier då det inte är partiledarbyte. B-koefficienten ska tolkas som den förändring som sker utöver den i interceptet. Som framgår av tabell 1, modell 1, så är det i princip inget alls av variansen i partiernas absoluta förändringar som förklaras av partiledarbyte, bara 1,1%. Resultatet är dock signifikant ($p < .10$). Jag misstänker dock att kortsiktiga förändringar kan dölja sambandet eftersom jag i mina beräkningar av ömsesidigt gillande har sett tydligast förändringar i samband med val och folkomröstningen om EMU. Med kontrollvariablerna blir resultatet lite bättre vilket framgår i modellerna 2 och 3.

Tabell 1. Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte.	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU.
Partiledarbyte	0,054* (0,03)	0,069** (0,029)	0,07** (0,028)
Val		0,174*** (0,031)	0,182*** (0,031)
EMU			0,081 (0,05)
Intercept	0,267*** (0,016)	0,226*** (0,017)	0,218*** (0,017)
N	294	294	294
R2	0,011	0,108	0,116

*** = $p < .01$ ** = $p < .05$ * = $p < .10$

Under kontroll för riksdagsval och folkomröstningen om EMU fanns det en signifikant ($p < .05$) förändring i väljarnas partievalueringar vid byte av partiledare. När partierna byter partiledare ökar förändringen med 0,069 (respektive 0,07 i modell 3) på den elvgradiga ogillar-gillarskalan. En större effekt har förekommit av riksdagsval på väljarnas partievalueringar vilket verkar rimligt enligt den argumentation jag har fört då eventuellt nya inriktningar på politiken konkretiseras

genom partiernas valprogram. Förklaringskraften, R2, ökar också till 11,6%, vilket dock fortfarande är ganska lågt. Det är dock svårt att uppnå ett högt R2 med individdata.

Jag argumenterade tidigare för att partiledarbyte sänder en signal om en förflyttning av partiets position vilket torde generera förändringar i väljarnas uppfattningar om partiets närhet till deras egna positioner, vilket i sin tur ska medföra förändrade partievalueringar. Jag menar att jag finner ett visst stöd för denna hypotes då de uppfattade förändringar är något större vid partiledarbyte. Hypotes 1, att väljare uppfattar större avståndsförflyttningar i samband med partiledarbyte, kan därmed sägas ha blivit bekräftad.

5.3 Partiledarbyte ger positiva förändringar?

Som jag tidigare varit inne på kan det dock vara så att förändringarna inte har något att göra med vare sig partiernas eller väljarnas positioner. En alternativ förklaring skulle vara att väljarna helt enkelt gillar nya partiledare bättre och är beredda att ge dem en chans. För att pröva detta gör jag om min analys med skillnaden att jag prövar faktiska istället för absoluta förändringar:

Resultatet i tabell 2 visar inget som helst stöd för denna hypotes då det inte är signifikant. Men för säkerhets skull kontrollerar jag för val och EMU-omröstningen.

Tabell 2. Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte.	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU
Partiledarbyte	-0,024 (0,048)	-0,016 (0,048)	-0,016 (0,048)
Val		0,091* (0,052)	0,086 (0,052)
EMU			-0,061 (0,083)
Intercept	0,01 (0,025)	-0,012 (0,028)	-0,006 (0,029)
N	294	294	294
R2	0,001	0,011	0,013

*** = p<.01 ** = p<.05 * = p<.10

Inte heller nu får hypotesen något stöd. Det enda som eventuellt kan sägas från detta resultat är att i modell 2 så ger val upphov till en liten positiv förändring (p<.10), men inte när man

kontrollerar för EMU-omröstningen i analysen. Jag finner inget stöd för att det skulle ge mer positiva effekter bland samtliga väljare när nya partiledare tillträder.

Hypotes 2, att väljare evaluerar partierna mer positivt i samband med partiledarbyten måste därmed förkastas.

5.4 Partiledarbyte inom blocken

Min sista frågeställning handlar om partiledareffekter hos ideologiskt närstående partier. Jag genomför samma typ av analyser som tidigare, med kontrollvariabler, och får då resultatet för det rödgröna blocket:

Tabell 3. Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring rödgröna blocket.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU.
Partiledarbyte	0,064 (0,088)	0,096 (0,08)	0,073 (0,08)
Val		0,297*** (0,092)	0,314*** (0,091)
EMU			0,232 (0,147)
Intercept	0,343 (0,051)	0,269*** (0,051)	0,256*** (0,017)
N	42	42	42
R2	0,013	0,221	0,269

*** = $p < .01$ ** = $p < .05$ * = $p < .10$

Som framgår av tabell 3 fanns ingen signifikant förändring inom det rödgröna blocket vid byte av partiledare. Däremot fanns en signifikant förändring ($p < .01$) vid riksdagsvalen med en förklaringskraft, R2, på 22,1% respektive 26,9%. Här ges inget stöd för hypotesen att partiledareffekter är större hos ideologiskt närstående partier.

Jag genomför samma analys för det borgerliga blocket:

Tabell 4. Regressionsanalys. Beroende variabel: absolut förändring borgerliga blocket.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte.	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU.
Partiledarbyte	0,167** (0,064)	0,188*** (0,059)	0,205*** (0,059)
Val		0,247*** (0,061)	0,264*** (0,062)
EMU			0,172* (0,099)
Intercept	0,298*** (0,031)	0,240*** (0,032)	0,220*** (0,034)
N	84	84	84
R2	0,076	0,230	0,258

*** = $p < .01$ ** = $p < .05$ * = $p < .10$

Tabell 4 visar att till skillnad mot det rödgröna blocket så fanns en signifikant ($p < .05$) förändring i det borgerliga blocket vid byte av partiledare. Denna stärktes under kontroll för val och EMU. Även val genererar i sig en signifikant förändring ($p < .01$), vilket också EMU hade ($p < .10$). Förklaringskraften är 7,6% för modell 1, 23% för modell 2 och 25,8% för modell 3. Här framgår det att partiledarbyten gav upphov till större förändringar enbart inom det borgerliga blocket än för både det rödgröna blocket och för samtliga partier. Det ger stöd åt tanken att ideologisk närhet gör att partiledareffekterna blir större.

För att pröva resultatet av att mäta faktiska förändringar och inte absoluta så byter jag beroende variabel och får för det rödgröna blocket:

Tabell 5. Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring rödgröna blocket.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte.	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU.
Partiledarbyte	-0,497*** (0,129)	-0,425*** (0,093)	-0,396*** (0,092)
Val		0,669*** (0,107)	0,646*** (0,105)
EMU			-0,301* (0,169)
Intercept	0,179** (0,074)	0,012 (0,06)	0,029 (0,059)
N	42	42	42
R2	0,271	0,637	0,665

*** = $p < .01$ ** = $p < .05$ * = $p < .10$

Som framgår av tabell 5 så blir väljare i det rödgröna blocket mer *negativa* i samband med partiledarbyten ($p < .01$) och EMU ($p < .10$), men mer *positiva* i samband med val ($p < .01$). Förklaringskraften i denna regression är ganska hög, 27,1%, 63,7% samt 66,5% för de respektive modellerna. Som framgår i tabell 3 ovan gav partiledarbyte inte upphov till några signifikanta absoluta förändringar. Jag tolkar därför detta oväntade resultat som att partierna närmar sig varandra när de *inte* byter partiledare i samma utsträckning som de avlägsnar sig från varandra när de gör det. Alltså är de absoluta förändringarna inte signifikant större, medan de negativa förändringarna i tabell 5 är signifikanta.

Jag genomför återigen samma analys för det borgerliga blocket:

Tabell 6. Regressionsanalys. Beroende variabel: faktisk förändring borgerliga blocket.

Ostandardiserade b-koefficienter, standardfel inom parantes.

	Modell 1. Partiledarbyte.	Modell 2. Partiledarbyte och val.	Modell 3. Partiledarbyte, val och EMU.
Partiledarbyte	0,232** (0,106)	0,266*** (0,098)	0,231** (0,098)
Val		0,402*** (0,102)	0,368*** (0,101)
EMU			-0,337 (0,163)
Intercept	0,000 (0,052)	-0,095 (0,053)	-0,055 (0,056)
N	84	84	84
R2	0,055	0,207	0,247

*** = $p < .01$ ** = $p < .05$ * = $p < .10$

Tabell 6 visar att inom det borgerliga blocket så innebär partiledarbyte en signifikant ($p < .05$) positiv förändring. Under kontroll för val ökar förändringen något ($p < .01$). Även val innebar en signifikant ($p < .01$) positiv förändring. Förklaringskraften, 5,5%, 20,7% respektive 24,7%, är dock inte lika höga som inom det rödgröna blocket.

Jag fann två skillnader mellan blocken. Inom det rödgröna blocket fann jag inget stöd för att partiledarbyte medför större förändringar än vanligt, men däremot fann jag ett sådant stöd inom det borgerliga blocket. Den andra skillnaden gäller faktiska förändringar. Där fann jag att inom det rödgröna blocket evaluerade väljarna partierna mer negativt i samband med partiledarbyten, medan inom det borgerliga blocket så evaluerade väljarna partierna mer positivt. I samtliga fall innebar riksdagsvalen större förändringar än vanligt och för båda blocket var dessa förändringar positiva. Väljarna upplever av allt att döma att partierna närmar sig varandra i valtider.

Hypotes 3 har därmed delvis bekräftats.

6. Slutsatser

Under den period jag genomförde mina mätningar har partierna tydligt förflyttat sig, intagit nya positioner i förhållande till varandra och väljarna har uppfattat och reagerat på dessa. I mitt inledande resonemang och beskrivning av partiernas konkurrenssituation såg jag en mängd intressanta förändringar. För det första kan jag konstatera att Moderaterna har gått från att vara det impopuläraste partiet bland andra än sina egna väljare till att nu vara populärast. Positiva förändringar i avståndsuppfattningar, dvs. partievalueringar, skedde främst mellan Moderaterna och Centerpartiet samt mellan Moderaterna och Folkpartiet. Intressant nog tycker dessutom Socialdemokraternas väljare bättre om Moderaterna 2009 än 1995.

Den andra intressanta positionsförflyttningen inom svensk politik gjorde Centerpartiet, med blandat mottagande bland väljare. Särskilt Moderaternas väljare uppskattar Centerpartiets nya inriktning, medan den gamla samarbetspartnern Socialdemokraterna upplever att Centerpartiet har avlägsnat sig från dem. Av detta menar jag att den allmänt vedertagna uppfattningen att Centerpartiet rört sig åt höger kan bekräftas av väljarnas partievalueringar. Att det inte enbart handlar om byte av samarbetspartner framgår av att både Miljöpartiets och Vänsterpartiets väljare också uppfattade ett avlägsnande i förhållande till Centerpartiet, även om de inte ingick i Olof Johanssons och Ingvar Carlssons (och sedermera Göran Perssons) samarbete.

Den viktiga frågan är dock vilka slutsatser som kan dras om *partiledares betydelse* för dessa förändringar. Resultaten är inte helt entydiga. I mina analyser valde jag att undersöka vilka omedelbara effekter väljarna uppfattar i samband med partiledarbyte. Men man bör samtidigt vara medveten om att de nya partiledningarna på så kort tid sannolikt inte hunnit göra några större avtryck i den konkreta politikens utformning. Att undersöka fördröjda partiledareffekter hade därför varit önskvärt och kan ligga till grund för vidare forskning. Det vore också intressant att undersöka vilka konkreta positionsförflyttningar partierna gör och vad för effekter dessa får.

Jag fann stöd för *hypotes 1* att partiledarbyten hade en omedelbar effekt. Effekten var dock inte särskilt stor. Den visade sig vara aningen större under kontroll för de förändringar som äger rum i samband med riksdagsvalen och folkomröstningen om EMU. Jag tolkar detta som att den mediala uppmärksamheten kring partiledarbyten och analyserna om vad de *väntas* betyda gav en effekt på väljarnas avståndsuppfattningar. När sedan den konkreta politiken hunnit utformas, i samband med partiernas valprogram, var förändringarna större. Den sista delen av resonemanget är dock spekulativ då säkert andra faktorer spelar en stor roll i samband med riksdagsvalen. Inom båda blocken hade nämligen riksdagsvalen en starkt positiv effekt på partievalueringar av partier

inom det egna blocket, säkert inte minst för att partierna väljer att tona ner skillnader och visa upp en enad front för att kunna övertyga väljarna om att de inte ”köper grisen i säcken” när de röstar. Väljarna uppfattar sannolikt en tydlig uppdelning av potentiella samarbetspartners och upplever större närhet till partierna inom det egna blocket. Detta är inte särskilt överraskande, men bekräftar bilden av att väljarna är snabba på att regera på partiernas budskap. Man kan spekulera vilken nytta man har av att i valrörelsen försöka få det andra blocket att framstå som oenigt och splittrat i ett försök att underminera trovärdigheten i deras regeringsalternativ. Inom blocken tycks väljarna inte dela den uppfattningen, men å andra sidan har kanske blockbyttarna låtit sig övertygas om detta.

Hypotes 2, att partiledarbyten innebär primärt positiva förändringar fick inget stöd. Det tycks generellt inte vara frågan om en *Westerberg-effekt*. Det ger ytterligare stöd för att de förändrade partievalueringar som äger rum handlar om att partiledarbyten signalerar förändrad politik. Jag tror därför att väljarna reagerar mer på politik än på personer, i den meningen att de skulle visa större sympatier för nya partiledare. Åtminstone gör de inte detta på ett sätt som avspeglas i deras sympatier för partierna. Ett undantag till detta är dock när Maud Olofsson tillträdde 2001 och alla väljare uttryckte större sympatier för Centerpartiet än året innan under Lennart Daléus.

Hypotes 3, att partiledarbyten har större effekt hos ideologiskt närstående partier, fick delvis stöd. Det var en rimlig tanke då det inte torde spela så stor roll för Vänsterpartiets väljare vem som leder Moderaterna då de står relativt långt bort från varandra ideologiskt och sakfrågemässigt. Jag kan konstatera att inom det borgerliga blocket reagerade väljarna starkare på partiledarbyten jämfört med analysen för alla partier, medan ingen effekt fanns inom det rödgröna blocket. Av den skillnaden drar jag ingen generell slutsats utan menar att det endast gällde för den aktuella tidsperioden. Detta kan eventuellt bero på att det var fler analysenheter i den separata analysen för det borgerliga blocket då de är fyra partier och inte tre som de rödgröna. Vidare forskning behöver göras för att se om det är ett generellt fenomen och vad det i så fall beror på.

I min analys av förändringarnas riktning fann jag ett intressant resultat. Inom det rödgröna blocket uppfattade väljarna partiledarbyten *negativt* medan man i det borgerliga blocket uppfattade dem positivt. Även här kan jag inte dra slutsatsen att det är ett generellt fenomen, utan det var sant för perioden 1995-2009. Jag tolkar delvis detta resultat som en konsekvens av att Centerpartiet har tydligare identifierat sig med det borgerliga blocket då Maud Olofssons tillträde gav särskilt positiva effekter på de borgerliga väljarnas partievalueringar. I viss mån beror faktiskt resultatet på att jag delade in partierna i dessa block; en uppdelning som är väldigt tydlig i dagsläget men inte var det på 90-talet. Om de borgerliga inte var ett lika tydligt block tidigare är

det knappast överraskande att de inomborgerliga sympatierna har ökat nu när de har blivit det. Jag anser dock att det bekräftar bilden av att partiledningarna är drivande i partiernas positionsförändringar relativt varandra och att partierna lättare kan omdefiniera sig själva när de byter ut sina högsta företrädare. När detta görs uppstår nya möjligheter till koalitionsbyggande och nya konkurrenssituationer om väljare mellan partier.

Mina slutsatser är följaktligen att partierna är både flexibla och adaptiva. Väljarna är dessutom tillräckligt uppmärksamma för att reagera på förändrade positioner. Partisystemet *är* i viss ständig förändring; säkert inte minst för att partiernas väljarbaser är mindre stabila idag och att partierna har gått från att vara masspartier till ”catch-all”-partier. Jag menar att jag funnit stöd för att förändringsmekanismen inom partisystemet till viss del ligger i byte av partiledare, även om den omedelbara effekten är relativt liten. Jag drar också slutsatsen att ett parti som vill förnya sig och söka sig närmare de positioner där man tror väljarna befinner sig kan behöva byta partiledare för att det ska fungera. En partiledare blir lätt förknippad med vissa sakfrågor och positioner; det är då svårt att på ett övertygande sätt staka ut en ny väg. Med byte av partiledning finns dock möjligheter att skapa en ny bild av partiet och under min period finns två tydliga exempel på detta, med olika väljarframgångar. Moderaterna ändrade framgångsrikt sina positioner – medan Centerpartiets nya politisk inriktning inte gett någon vidare utdelning i väljaropinionen.

7. Referenser

- Cutler, Fred (2002), *The Simplest Shortcut of All: Sociodemographic Characteristics and Electoral Choice*, Journal of Politics, 64: 466–490
- Midtbö, Tor (1997), *The Electoral Effect of Party Leader Approval in Norway*, Scandinavian Political Studies, Vol. 20 – No. 2, Scandinavian University Press
- Strom, Kaare (1990), *A Behavioral Theory of Competitive Political Parties*, American Journal of Political Science, Vol. 34, No. 2 (May, 1990), pp. 565-598, Midwest Political Science Association
- Budge, Ian (1994), *A New Spatial Theory of Party Competition: Uncertainty, Ideology and Policy Equilibria Viewed Comparatively and Temporally*, British Journal of Political Science, 24: 443-467, Cambridge University Press
- Harmel, Robert and Janda, Kenneth (1994), *An Integrated Theory of Party Goals and Party Change*, Journal of Theoretical Politics 1994 6(3): 259-287, Sage Publications
- Andersson, Mårten (2006), *Påverkar partisamarbeten väljarnas avståndsuppfattningar?* D-Uppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Downs, Anthony (1957), *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row
- Oscarsson, Henrik (1998), *Den svenska partirymden: svenska väljares uppfattningar av partianstånd och konfliktstrukturer 1968-1994*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen
- Esaiasson, Peter (1985), *Partiledareffekter även i Sverige?*, Statsvetenskaplig Tidskrift
- Holmberg, Sören (1981), *Svenska väljare*. Stockholm: Liber. (Citerad av Esaiasson, Peter, 1985, Partiledareffekter även i Sverige?, Statsvetenskaplig Tidskrift, s. 110)
- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004), *Väljare: svenskt väljarbeteende under 50 år*, Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Esaiasson, Peter and Holmberg, Sören (1996), *Representation from above: Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*, Dartmouth
- Bäck, Hanna (2003), *Explaining coalitions: evidence and lessons from studying coalition formation in Swedish local government*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis
- Mair, Peter (1997), *On the freezing of party systems*, kap 1 ur Party System Change, Oxford: Clarendon Press
- Mair, Peter (1989), *The Problem of Party System Change*, Journal of Theoretical Politics 1 (3): 251-276
- Mair, Peter (1989), *Continuity, Change and the Vulnerability of Party*, West European Politics, vol 12, No 4.
- Internetkällor**
- Madestam, Jenny (2011), <http://jennymadestam.wordpress.com/2011/03/25/socialdemokraterna-har-valt-sin-kompispappa/> hämtat: 2011-10-20
- Newsmill (2011), <http://www.newsmill.se/artikel/2011/01/07/cuf-och-luf-sl-ihop-centern-och-folkpartiet> hämtat: 2011-10-10
- SOM-institutets hemsida: <http://www.som.gu.se/> hämtat: 2011-10-13

Bilaga. Väljarnas ömsesidiga partievalueringar

Tabell 7. Ömsesidiga partievalueringar mellan de politiska partierna 1995-2009. Ett exempel för relationen V-S: Väljare som uppgett att de tycker bäst om Vänsterpartiet evaluerar Socialdemokraterna och vice versa.

Partievalueringarnas medelvärden på skalan -5 till +5 adderas sedan och divideras med två. Ett högre värde innebär större gillande och en större uppfattad närhet mellan partierna.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
V-S	0,73	0,04	0,37	0,97	0,57	0,75	1,22	1,37
V-Mp	1,15	0,52	0,57	1,35	1,02	0,55	0,63	0,96
V-C	-1,17	-1,22	-1,08	-1,13	-1,14	-1,61	-1,18	-1,21
V-Fp	-1,93	-1,72	-1,76	-1,92	-1,66	-1,68	-1,45	-2,12
V-Kd	-2,58	-2	-1,93	-1,55	-1,79	-1,7	-2,14	-2,59
V-M	-3,21	-3,02	-2,85	-3,18	-2,81	-2,82	-3,18	-3,58

S-Mp	0,42	0,02	0,04	0,63	0,18	-0,15	-0,17	0,13
S-C	-0,49	-0,35	-0,15	-0,57	-0,41	-0,43	-0,1	-0,35
S-Fp	-0,66	-0,8	-1,01	-1,11	-0,85	-0,53	-0,49	-0,46
S-Kd	-1,67	-1,2	-1,53	-1,25	-1,02	-1,2	-0,59	-1,34
S-M	-2,24	-2,16	-1,98	-2,38	-2,11	-1,95	-1,42	-2,24

Mp-C	0,51	0,14	-0,22	0,09	0,1	-0,5	-0,35	-0,48
Mp-Fp	-0,57	-0,58	-0,69	-0,59	-0,4	-0,96	-0,69	-0,95
Mp-Kd	-0,88	-0,8	-0,52	-0,84	-0,62	-1,01	-1,21	-1,69
Mp-M	-1,25	-1,57	-1,43	-2,15	-1,64	-2,02	-2,19	-2,51

C-Fp	-0,1	-0,39	-0,49	0,09	0,16	-0,09	0,45	0,81
C-Kd	0,21	-0,2	-0,69	0,33	0,25	0,07	0,93	0,49
C-M	-0,13	-0,65	-1,28	-0,32	-0,04	-0,58	0,54	-0,09

Fp-Kd	-0,05	0,02	0,49	0,55	0,27	0,03	0,22	0,81
Fp-M	0,34	0,06	0,58	0,72	0,45	0,52	0,95	1,02

Kd-M	0,16	0,25	0,18	1,15	1,07	1,01	1,53	1,08
-------------	------	------	------	------	------	------	------	------

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
V-S	0,28	0,07	0,18	0,91	0,78	0,68	1
V-Mp	0,46	0,18	0,28	1,04	0,69	0,32	0,91
V-C	-1,12	-1,78	-1,85	-1,96	-2,12	-2,15	-2,14
V-Fp	-1,95	-2,1	-1,98	-2,84	-2,54	-2,31	-2,21
V-Kd	-2,38	-2,72	-2,89	-2,9	-3,01	-2,73	-2,9
V-M	-3,26	-3,22	-3,21	-3,29	-3,39	-3,29	-3,09

S-Mp	0,11	-0,19	-0,28	0,75	0,57	0,65	0,98
S-C	-0,5	-1,17	-1,15	-1,26	-1,23	-1,2	-1,52
S-Fp	-0,36	-0,72	-0,82	-1,3	-1,08	-0,98	-0,86
S-Kd	-1,08	-1,49	-1,6	-1,69	-1,67	-1,41	-1,53
S-M	-1,61	-1,76	-1,85	-2,14	-2,12	-2,09	-1,79

Mp-C	-0,21	-1,08	-0,92	-0,56	-0,54	-0,66	-0,89
Mp-Fp	-0,93	-0,88	-1,1	-1,12	-0,97	-0,9	-0,72
Mp-Kd	-1,47	-1,65	-1,97	-1,62	-1,45	-1,36	-1,39
Mp-M	-2,2	-2,05	-2,24	-1,75	-1,76	-1,67	-1,34

C-Fp	-0,15	0,26	0,4	0,95	0,98	0,67	0,65
C-Kd	-0,04	0,3	0,44	0,98	0,82	0,65	0,63
C-M	-0,1	0,36	0,75	1,38	1,19	1,1	1,24

Fp-Kd	0,31	0,13	0,09	0,64	0,63	0,08	0,23
Fp-M	0,84	0,89	1,11	1,46	1,39	1,07	1,53

Kd-M	0,92	0,63	0,89	1,34	1,11	0,5	0,77
-------------	------	------	------	------	------	-----	------